

*Amintiri
din
locurile
mortii*

HORIA R. PATAPIEVICI

În preajma ștreangului

Istoria unei nopți

Îi împușcați și îi băgați în beci. Unul să nu iasă viu.

(Elena Ceaușescu, stenogramă făcută de Comitetul Politic Executiv și CC al PCR din 17.XII 1989)

Legea celui care a supraviețuit este să mărturisească. De acum înainte el este supus imperativului moral de a vedea lumea cu ochii celor care au încetat să o mai vadă. Nimic din ceea ce au văzut cei care nu mai văd nu are dreptul să rămână ascuns. Liber esti numai atunci când ai curajul să rostești adevărul. Mai trebuie adăugat faptul că, urmând un vechi cuvânt al Evanghellei, în România și pietrele ajunseseră să strige: cum ar mai fi putut oamenii să tacă? Dar nu despre urgența revoltei vreau să vorbesc, ci despre lucrurile pe care le-am văzut în cele 26 de ore cât am fost arestat, mai întâi la Inspectoratul General al Militției (IGM), apoi la Fortul Jilava. Am fost ridicat printre primii, când incredibila rezistență a poporului Bucureștiului împotriva dictaturii comuniste abia începea.

La început am fost doar șase, într-o încăpere din IGM, și aveam voie să stăm jos. Apoi am devenit 25. La început ușa dinspre culoar era deschisă, păzită de un milițian. Apoi, pe măsură ce orele serii înaintau, ușa a fost închisă, iar în încăpere au fost postați trei milițieni înarmați. De pe culoar răzbăteau până la noi, naclăite, zgomotele unei aglomerații bizare, asemănătoare unei respirații înfundate cu căluș – și gâfăite.

Când a căzut noaptea, un maior cu figură neutră, de funcționar, a citit câteva nume de pe o

născut la 18 martie
1957 în București;
căsătorit; are un
băiat (născut în
1989);
scriitor;
a studiat la
Facultatea de Fizică
de la Universitatea
din București, luându-
și diploma în 1981;
a obținut în 1982
diploma de
specializare în optică,
spectroscopie și
laser;
în momentul de față
își pregătește un
doctorat în filosofia
științei;
după revoluție a
obținut câteva burse
oferite de
Comunitatea
Europeană, New
Europe College și
Deutscher
Akademischer
Austauschdiens
(1992-1995);
cadru didactic
universitar,
ocupându-se de fizica
generală, corpurile
solide, istorie și
filozofia fizicii;
bun cunoscător a

listă bătută la mașină. Al meu era printre ele. Am fost scos și întors cu fața la zid, cu mâinile la ceafă. Alți șapte mă însoțeau. Am reținut senzația de intolerabilă agresiune morală când mâinile lor mi-au căutat între picioare, cu dispreț și brutalitate. Ne-au pus cătușe la ambele mâini; formam un șir dezorientat și haotic, împins să schiopăteze docil pe culoarele întunecate ale Liubiankăi bucureștene. Aici aveam să capăt primele semne ale violenței represivii care se desfășura afară. Culoarul pe care îl străbăteam, răsucit prin măruntaiele clădirii ca un șarpe segmentat, dădea spre mai multe săli (am numărat patru): toate gemeau de oameni. Dar nu erau oamenii pe care îi întâlneam de obicei pe stradă. Ar fi mai bine să îi numesc „trupuri”, și anume o grămadă de trupuri stâlcite. Erau înnoroiți, bătuți, desfigurați, stâlciiți și speriați. Un tânăr tocmai primea în flulerul piciorului lovituri cu bocancul: cel care i le dădea era un puști cu ochi injectați și trăsături agreabile, care, printre dinți, îi cerea victimei sale să își țină *dracului* fața întoarsă la zid. Un bărbat bărbos cu alură de pictor urla de baioneta cu care un milițian îi răscolea testiculele. Alții, mai norocoși, erau bătuți numai sporadic, când milițienii, care se întărâtau între ei, se năpusteau, injurând, să lovească. Cel care nu avea încă mâinile zdrelite se țineau de zid precum bețivii (deși nimeni nu era beat); ceilalți, cu mâinile înroșite de sânge, se agățaseră de pereți cu pieptul și cu obrajii, de teamă să nu-i supere pe milițieni, care urlau continuu, ca posedați, „stați, bă animalelor, dreptii stai drept, boule, nu auzi! ai?” – și urma lovitura, și apoi altele și așa până când icniturele se răreau, iar cel care lovea își pierdea respirația. Pe pojghița tencuielii se lăteau desenele neregulate ale sângelui împrăștiat.

Podeaua era plină de trupuri aruncate de-a

valma. Printre ele, călcând și izbînd, cizmele milițienilor făceau poteci de ordine. Înjurau continuu, monoton și cu ură. Își întrețineau prin vorbă îndârjirea pe care un maior crăcănat și violent le-o înculca, pomenindu-l mereu pe *tovarășul secretar general*. Frica de superiori și plăcerea de a dispune de un trup erau deopotrivă vizibile pe fețele acelor puștani în uniformă, care nu cereau decât schița unui ordin pentru a putea schingiui cu conștiința împăcată. Loveau în cine apucau, la întâmplare: pumnii, bocancii, bastoanele, patul armei,— totul era bun pentru a produce și exaspera suferința. Era un spectacol de coșmar. Milițienii care asistau pe margine rânjeau, fumând. Nu exista nici un trup de deținut, pe culoare, din care să nu curgă sânge. Aproape toți gemeau. Fuseseră bătuți îngrozitor, iar câțiva dintre cei întinși pe jos implorau în șoaptă ajutor medical: aceștia erau răniții prin împușcare. Milițienii care ne călăuzeau urlau la noi să nu întoarcem capul. Dar era imposibil să nu privești: dacă am fi fost orbi, pielea noastră îngrozită s-ar fi transformat în privire.

În fine, îmbrânciți, am fost scoși pe platoul IGM, care era scufundat în beznă. Blocurile din jur păreau îndoliate: deși le căutam cu înfrigurare, căci speram ca cineva să ne vadă, nu am zărit nici o lumină aprinsă. Milițienii care ne-au împins în dubă își luminau picioarele cu lanterne. Erau foarte mulți și vorbeau în șoaptă. Ne-au ordonat să stăm numai pe partea stîngă. Nici nu se putea altfel, legați cum eram, prin cătușe. Locul era prea strîmt, și doi dintre noi, rănindu-și mâinile, erau constrânși să stea pe genunchii celorlalți. Am auzit o voce autoritară întrebând câte „bucăți” sunt înăuntru. I s-a răspuns „șapte”. „Mai aduceți șapte”, a strigat înăbușit prima voce. După o clipă de tăcere, altcineva a întrebat, cu o voce mai lipsită de autoritate: „Îi... îi... împușcă

cătorva limbi străine: franceză, engleză, germană, italiană și rusă;
membri al câtorva organizații românești de prestigiu (Societatea Academică Română, Grupul pentru dialog social, Fundația Culturală Europeană);
a susținut și susține în țară și străinătate o serie de conferințe, fiind invitat la diverse instituții renumite;
a scris numeroase articole și comunicări științifice;
1992-1997 a publicat peste 100 de eseuri privind cultura, istoria ideilor, filozofie politică și epistemologie;
până în momentul de față a publicat următoarele cărți:
„Cerule văzute prin lentilă” – Ed. Nemira 1995, București, 384 pag.;
„Zbor în bătaia săgeții” – Ed. Humanitas, 1995, București, 320 pag.;

„Politice” – Ed. Humanitas, 1996, București; „Viața la 18 ani”, în pregătire la Ed. Nemira în 1998 (roman picaresc); „Imaginarul filozofic al fiziciei”, în pregătire la Ed. Humanitas în 1998 (eseu filozofico-istoric); a obținut câteva premii: premiul pentru eseu oferit de Ed. Nemira (1993); premiul pentru debut din partea Asociației Scriitorilor Profesioniști (1995); premiul pentru jurnalism din partea revistei „Cuvântul”;

Din sumara biografie de mai sus poate constata oricine valoarea intelectuală a acestui tânăr. Invităm cititorul să reflecteze câte a realizat el în timpul scurt cât s-a consumat de la revoluția din 1989 și până azi și să se gândească ce gol s-ar

acum?” „Nu, nu-i împuşcă; se așteaptă ordinul”, a fost răspunsul. Am înțeles cu tristețe că represiunea fusese mai puternică decât demonstranții, că la Timișoara uciderea va continua și că, la București, noi, cei deja arestați, suntem condamnați să devenim primele victime exemplare. Mi-am făcut cruce cu limba în cerul gurii (aveam mâinile imobilizate) și am început să mă rog. M-am lepădat de amărăciune îngânând Tatăl Nostru. Duba a demarat peste puțin timp și, pe geamlăcul de deasupra șoferului, am început să privim drumul. A coborât pe strada Eforie, a trecut Dâmbovița pe la Izvor, apoi s-a angajat pe Victoria Socialismului spre Casa Diavolului (numită în presa oficială, impropriu, „Casa Republicii”). Am fost imediat frapat de simbolistica acestui *descensus ad infernos* silit: cu excepția mașinilor prezidențiale, cred că mașinile represiunii au fost primele care au inaugurat glorioasa „victorie a socialismului”. Simbolul dicta această confirmare: la victoria socialismului se ajunge numai prin moarte organizată. Destinația noastră, aveam să pricepem cu timpul, era Fortul Jilava. Abia ajunși, am fost din nou identificați. Ni s-au făcut fișe de internare. Apoi am fost vârați într-un soi de arest preventiv, o încăpere cu mai puțin de 15 m² suprafață, 63 de inși. Camera era prevăzută cu o aerisire de tip lejov & lagoda: calculată să te sufoci fără să te asfixiezi. Firește, nu se putea nimeni așeza: eram atât de înghesuiți, încât, dacă ne-ar fi secerat vreo rafală, am fi rămas în picioare. Așa ne-am petrecut noaptea: torturați de somn, de răni, de sufocare și de conștiința că vom fi împuşcați.

Descopeream că în fața morții nevoile tac: nu mi-a fost nici o clipă foame, deși am stat tot timpul nemâncat. Ce simțeau cei care aveau plăgi deschise? Mai aveam să descopăr că iminența

mortii le smulge oamenilor identitatea. Nimeni nu a avut curiozitatea să-și întrebe vecinul de celulă ce nume poartă și, la rândul său, nici nu s-a recomandat. Eram deja învelți în decența anonimă și indiferentă a mortii. Am consimțit la ea, toți, cu naturalețe și, așa zice, cu grație. Era o grație în care comuniam.

Mare parte din noi fusese bătută cu bestialitate. Mulți aveau răni deschise; sângele se închegase pe răni într-un mod respingător, amestecat de noroiul de care plaga fusese târâtă. Hainele, mototolite, erau mănjite de sângele scorojit: pata lui era fadă, mirosul lui – inconfundabil. Unul avea obrazul despicat în trei linii cu marginile zdrențuite, care porneau din pomet. Am văzut un bărbat cu tibia fracturată de lovituri, din a cărui față hidos tumefiată sângele continua să curgă, nestăvilit, coagulându-i-se sub bărbie, ca țurțurii, pe gât. Un tânăr fusese bătut atât de tare încât, în ciuda feței, care nu zâmbea și care îi era desfigurată, chicotea continuu, înfricoșându-ne. Am aflat de la cei care asistaseră la supliciul lui că fusese bătut timp de o oră cu bocancii numai în cap, de către doi milițieni (un plutonier și un sergent-major: pe unul dintre ei îl chema, țărănește, Gheorghe). Bietul își pierduse mințile. E inutil să înșir efectele îngrozitoare ale cruzimii omenești. Defilarea lor, în ciuda ororii, este monotonă: modalitățile torturii sunt finite; infinite sunt însă degradarea, ultragiul și suferința. Rămâne faptul că fiecare dintre acești oameni fusese torturat cu sânge rece de un semen al său, semen a cărui singură motivare era un salariu ceva mai umflat și o seamă de privilegii meschine.

Toată noaptea au sosit areștați: starea lor era tot mai proastă. A noastră, prin contrast, părea mai bună. Am aflat astfel că demonstrația nu a putut fi

fi produs în cultura noastră modernă, dacă revoluția ar fi eșuat și ar fi fost pus în practică ordinul dement al „mamei poporului român”, Elena Ceaușescu, care le-a ordonat securiștilor: „Îi împușcați și îi băgați în beci. Unul să nu iasă viu!”.

Facem această remarcă pentru că, din nefericire pentru neamul nostru, în anii în care comuniștii au pus mâna pe putere în România, tineri asemenea acestuia, extrem de numeroși „Patapiievici”, n-au mai teșit vii din mâinile Securității. S-au pierdut astfel viețile unor oameni pe care nimeni nu-i mai cunoaște astăzi, și prin dispariția cărora spiritualitatea românească a suferit prejudicii incalculabile.

împrăștiată decât noaptea târziu, că mulți oameni au fost împușcați sau pur și simplu striviți de autoblindate, că, în susul străzii Regale, trupele speciale se schimbau din sfert în sfert de oră și că băteau cu o cruzime nemaîntâlnită. Mi s-a povestit de arestați târați de picioare până în dreptul hotelului Negoiu, izbiți acolo cu dinții de zid și apoi zdrobiți în bătaie de oameni care se schimbau la intervale scurte de timp. Transformați în masă inertă, erau băgați în dube și expediați la Jilava. Unii vorbeau cu groază de bastoane de cauciuc umplute cu mercur, a căror lovitură, șopteau, despică mușchiul, sfărâmă osul și poate crăpa țeasta. Un tânăr cu barbă mi-a relatat despre soarta unui adolescent care fusese rănit la picior în dreptul blocului Dunărea; văltându-se și târându-și ciotul însângerat, continua să strige împotriva lui Ceaușescu; doi milițieni l-au tras în antreul blocului unde, în spatele ușii, i-au zburat creierii cu două focuri de armă.

Când au venit zorii, ne-au scos din cotețul în care ne sufocasem unii de alții, câte opt, și ne-au băgat iar într-o dubă. În fața mea, pe banchetă, se afla un tânăr masiv care gemea încetșor. Părea zdrobit. Am reușit să aflu de la el că fusese bătut peste ceafă cu bastonul până când și-a pierdut cunoștința; când și-a revenit, a descoperit că nu mai vede. A început să urle. După ce l-au bătut că urlă, milițienii cărora le-a spus că și-a pierdut vederea au continuat să-l lovească sălbatic peste ficat, rinichi și testicule – de data asta pentru că minte. Acum zăcea în fața mea, un munte de carne răvășită, din care ieșea, intermitent, o voce mică, tânguioasă și pierdută.

Sfârșind ceața lăptoasă a zorilor, care părea lipită de asfaltul umed, ne îndreptam spre miezul Jilavei. Am străbătut două garduri circulare de

sărmă ghimpată, înalte de doi metri, și am fost debarcați în fața unei gherete murdare în care stătea de pază un soldat. Cel cu privirea zdrobită a rămas în mașină. Nu știu unde a fost dus. Mai târziu, l-am căutat printre cei eliberați: nu l-am găsit. Nici azi nu știu dacă mai e în viață. Ca aproape tuturor camarazilor mei de detenție, nici lui nu îi cunosc numele...

Am intrat într-un soi de cramă având pereți cu o grosime de peste 1,5 m, boltiți în arc de cerc peste linia podelei. Zidurile erau albe și zgrunțuroase. Ne-au îndreptat spre o fundătură retezată cu cărămizi văruițe. Ne-au somat, înjurându-ne, să nu întorcem capetele. În dreapta mea, pe perete, la înălțimea umerilor, am zărit niște pete lunguiețe, zdrențuite, maronii la culoare. Mi-a luat o clipă să înțeleg că e sânge uscat. Vreun militar zelos izbise în trecere capul unui deținut de aceste ziduri. Imediat ce mi-am dat seama că e sânge, am început să-i simt mirosul.

Un gardian cu voce brutală i-a zis militianului care ne păzea să ne ducă alături: „pe ăștia îi aranjez acum”, a adăugat. Când ne-a întors fețele, l-am văzut: nu știu ce au gândit camarazii mei, dar mie mi s-a făcut pentru prima oară frică. Camera „de alături”, unde trebuia să fim noi „aranjați”, părea și ea, ca toate celelalte, zidită în pământ. O neliniștitoare „cramă de spital”. Lângă zidul din stânga se afla un șir de scaune. Ne-am așezat. Abia când mi-am lăsat ochii să cutrelere camera am înțeles unde fusesem aduși. În mijlocul încăperii se afla un scaun cu spătar; în jurul lui, tăiate, bucăți de frânghie; o masă cu tablă de faianță se afla la numai un metru distanță, iar pe luciul ei alb am văzut doi drugi de fier și câteva cârpe mototolite; două butoaie de plastic de 50 l, un polonic și o pâlnie urlașă se aflau alături; dar ceea ce sărea în ochi,

ceea ce urla din fiecare obiect pe care ochii mei îl vedeau, erau petele de sânge nefinchegat de pe podea și cărpele îmbibate cu sânge proaspăt. În jurul scaunului – sânge, pe zidul de lângă masă – sânge, cărpele – murdărite de sânge... Acolo fusese torturat un om cu foarte puțin timp înainte, iar noi fusesem aduși acolo pentru a-i lua locul.

Malraux spunea că nimeni nu rezistă torturii. Ei bine, nici unul dintre întâmplătorii mei camarazi nu a dat semne de teroare. Demnitatea lor m-a impresionat. Și atunci, parcă brusc iluminați de iminența torturii, am schimbat între noi primele numere de telefon; fiecare credea că celălalt va scăpa cu viață, găsea acest lucru normal, și căuta să se asigure că familia va afla de soarta care i s-a merit. Am resimțit deriziune față de viitorul meu trup mutilat, care se va despărți de viață în urlet și durere. Aflam cu oarecare indiferență că și suferința te poate face să roșești.

Dar Dumnezeu a voit să treacă și acest pahar de la noi. Cam după un sfert de oră gardianul cu voce brutală a târât până la scaunul din centru un bărbat matur îngrozitor mutilat, căruia îi zvâcnea, ca la muribunzi, piciorul, iar pe noi ne-a evacuat, fără să ne mai înjure, până la celula 88. Aici am fost înghesuți de-a valma, probabil intenționat, până ce am ajuns să stăm câte trei în același pat.

Astfel am început să așteptăm bătăile anchetei. Ciuleam urechile. Ne priveam între noi, inspectam celula. Ne obișnuiam instinctele cu respirația greoaie a temniței. Timpul trecea. Din când în când ușa se deschidea, era citit un nume. Cu timpul, riscul de a fi strigat nu ne-a mai produs emoție. Ne obișnuiam cu detenția în același fel în care am acceptat imediat înimaginabila murdărie a aceluia hidos penitenciar. Fiind la cheremul demenței energumenului care luase România în posesiune

absolută, știam că suntem pândiți de moarte la fiecare pas. Lent, precaut, cu oarecare lehamite, au început discuțiile: astfel, pentru prima oară de când eram închiși, ne-am putut face o imagine asupra amplorii demonstrației. Se vorbea insistent de un apel la grevă generală pentru 22 decembrie. În noi, cum se întâmplă adesea cu cei izolați, speranța se amesteca haotic cu resemnarea. Este poate motivul pentru care, fiecare față de ei însuși și oricine față de fiecare, nu redevenisem încă individualități. Nu avea nimeni nevoie de un nume pentru a-l considera pe celălalt un camarad demn de încredere. În mod spontan, noi, încarcerății unei răzmerițe căzute plească peste capul bizarului popor român, nu am avut nevoie de nume pentru a ne legitima*.

Înregistrez acest fapt cu uimire, semnificația lui rămânând încă a fi degajată. Am făcut cunoștință unii cu ceilalți, adică ne-am dat unul altuia numele, abia în momentul în care, după vremea amiezei, am fost anunțați că vom fi eliberați peste puțin. Tot atunci un preot din Greaca, care fusese arestat împreună cu noi, a rostit cu glas tare un extraordinar Tatăl Nostru și imnul de slavă către Fecioara Maria care începe prin cuvintele „Cuvine-se cu adevărat să te cinstim...”. Nu știu câți dintre cei de față erau credincioși în viața de toate zilele. Fapt este că ne-am ridicat la unison în picioare și, cu toții, parcă cerându-ne iertare, am plâns. A fost de departe momentul cel mai emoționant al detenției.

În fine, abia după decizia de eliberare, răniții au fost spitalizați iar bolnavii au primit medicamente: fără acest ordin ne-ar fi lăsat să murim având conștiința că nu și-au făcut decât datoria.

Un ultim amănunt, cu valoare simbolică: am fost scoși din celule într-o curte care părea dosită de celelalte clădiri, având aspectul unui șanț lat:

aici ne-au fost înapoiate verighetele, banii, ceasurile și buletinele. Curtea avea două laturi de zid și una de pământ sub formă de val înalt, păzită de foșoare cu soldați înarmați cu mitraliere de câmp. Latura curții formată de zidul îngust era, aparent, locul în care se executau sentințele de condamnare la moarte. M-am apropiat de el: zidul era maroniu-roșcat, mâncat ca de lepră de găurile lăsate în mortar de gloanțe. Sub picioarele mele pământul era atât de bătătorit, încât netezimea lui, prin apa pe care nu o lăsa să-l pătrundă, sugera lipsa de elasticitate a pielii de mort. Înțelepciunea hazardului făcuse să fim eliberați prin locul unde oamenilor, de regulă, li se lua viața. Cu această ultimă coincidență simbolică am reintrat în viața de după Ceaușescu.

Am certitudinea că, dacă în ziua de 22 decembrie 1989, regimul comunist din România nu ar fi căzut, majoritatea celor care au fost arestați cu o zi înainte ar fi fost împușcați. Evenimentele ar fi avut cursul deja exersat de criminali la Timișoara: bătaie, arest, tortură, împușcare – distrugerea cadavrului. Din acest motiv, pentru că știu cui îi datorez viața, pentru mine, din 22 începând, oamenii se împart în două categorii: cei care au ieșit în dimineața zilei de 22 să demonstreze știind că riscă să fie împușcați, – și care mi-au salvat viața; și sunt cei care au refuzat să protesteze, și care, în concepția mea, au consimțit la ștergerea mea dintre vii. Rudele mele de sânge, spre pildă, nu au demonstrat în ziua de 22: așteptau, cu pusilanimă prudență, să vadă ce se mai întâmplă. Ca mare parte din poporul căruia îi aparțin prin naștere, așteptau și ei ca lucrurile să se hotărască prin altii, iar ei doar să profite, într-un sens sau în altul.

Nu voi uita niciodată. Vreau să mai spun că toți cei care au condus arestările, ancheta și detenția

nu sunt oameni obișnuiți și nici normali. Sunt criminali cu suspendare, anume salariați pentru a tortura și ucide. Acești oameni au fost crescuți pentru așa ceva și, în marea lor majoritate, își iubesc meseria. Ei vor putea spune mereu că nu și-au făcut decât datoria. Astăzi, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat, se amestecă pe stradă printre noi: asasinii circulă în România printre fostele și viitoarele lor victime. Ei nu așteaptă decât un nou regim care să le redea posibilitatea legală de a intimida, tortura și ucide.

Dedic acest eseu-memorial tuturor celor care au îndrăznit: iubirea mea către ei se îndreaptă.

21 ianuarie 1990

*Apărut sub titlul „Unter dem Strang: die Geschichte einer Nacht”, *Neue Literatur*, 41. Jahrgang, Heft 1-2, Januar-Februar 1990, pp. 105-110 (traducere de Christa Richter).

*Dau aici singurele nume de care îmi amintesc: Mihai (student la Electronică în primul an), Grădin Bogdan (pe care l-am revăzut în grupul PN la marea demonstrație din 28 ianuarie 1990 și care știu că a făcut apoi parte din grupul de greviști al foamei din Piața Universității), Gabi Garabet, Andrei Ion, Alecu Ivan Ghilla, Popa Laurențiu, Nicolescu Lucian. Am fost arestat împreună cu Vali Constantinescu și am fost depozitat la IGM în aceeași sală de așteptare cu Mariana Berechet. În rest, nu mai știu nici un nume.

Am reprodus textul de mai sus din volumul „Politice” apărut în editura Humanitas – 1996.